

nya

Ordglädjor

Svenska idiom

Idiom är uttryck eller talesätt som inte går att översätta bokstavligt till andra språk, för då blir resultatet nonsens. De flesta idiom använder vi utan tanke på vad vi egentligen säger, eftersom betydelsen överskuggar orden. Här några roliga exempel och deras förklarande ursprung.

saken är biff säger vi när något är klart och blev som önskat. Det är ett vardagligt men – om man tänker efter – ganska konstigt uttryck. Hur har det uppstått? Jo, det härrör från den militära förkortningen *bif*, som skrevs på alla ansökningar som bifölls. När uttrycket hade etablerat sig var inte folkhumorn sen att uppfinna synonymen *saken är Oskar* med hänsyftning på biffretten filé Oscar.

döden i grytan använder om vi om alternativ som får katastrofala konsekvenser. Uttrycket härrör från Gamla Testamentet i Bibeln där det används om en soppa kokad på en okänd växt, förmodligen kolokvint som förr användes som kräk- och laxermedel. Det var alltså ett sakligt motiverat uttryck, vilket inte hindrar att den som söker det i en modern Bibel (översättningen år 2000) letar förgäves. För nu står det ”gift i grytan”, en betydligt blekare formulering.

ta sig en bläcka betyder ju att man super till. Uttrycket skvallrar om en äldre tid när brännvin mättes upp och serverades i bleckmått. En blecka var ett dialektalt ord för rymdmåttet jungfru (en knapp deciliter). Uttrycket har alltså inget med ”black out” att göra rent språkligt, även om resultatet blir detsamma.

ha häcken full (mycket att göra) är ett uttryck som ofta uppfattas som lite vulgärt, men det finns det ingen anledning till. För ordet *häck* syftar inte alls på den mänskliga bakdelen, utan används här i den vedertagna betydelsen ’häckvagn, skrinda’. Och själva uttrycket har sedan gammalt använts om den som har händerna fulla.

den springande punkten (det avgörande) är ett roligt exempel på en folketyologi, dvs en felaktig översättning med hjälp av ord som låter likadant på svenska som på det främmande språket. Uttrycket i original kommer från Aristoteles som beskrev det första livstecknet hos ett embryo, hjärtat som spritter till i ett fågelägg, som en ”hoppande punkt”. Det blev på tyska *der springende Punkt* (*springen* betyder ’hoppa’) och en tokig översättning på svenska.

TULIPANAROS

Tulipanos är en liten reklam- och kommunikationsbyrå i Täby, norr om Stockholm, som med lika delar lust och allvar gör reklam som sticker ut på ett sätt som våra kunder har anledning att gilla. Ett viktigt verktyg i det arbetet är välskrivna texter och god språkbehandling – tillika ämnet för byråns månadsbrev.

ORDHISTORIA

Kyss Karlsson! betyder ungefär ”dra åt skogen”. Uttrycket härrör från en historia som skulle kunna vara skriven av Fritiof Nilsson Piraten men som är absolut sann.

År 1913 blev en apotekare mördad i Upplands Väsby, norr om Stockholm. Två kringresande italienska musikanter grips och anklagas för mordet, men deras advokat lyckas bevisa att de är oskyldiga. Modern till en av männen är närvarande under rättegången och när den friande domen faller kastar hon sig om halsen på domaren för att tacka honom, varvid han säger:

”Kyss inte mig, kyss Carlsson!”, dvs försvarsadvokaten, och ett nytt idiom var fött.